

GERİYƏ DÖNMƏYƏN ZAMAN

(Əvvəli ötən sayımızda)

O Elçinin qəhrəmanları, özü də daxil olmaqla yaşadığı reallıqlardan sarsılış da, ruhundan düşmeyib. Onun o bədənlilikə qalılmış insanları yanaşı, xoş sabaha güclü inamlar baxan "nikbin"ləri de var.

Bir daha Şuşaya qayıdaqçalarına inamını itirmiş Tanrıverdinin əksinə olaraq Surxay inamında qətiidir, cümlə ordan çıxanda bunu duymuşdu: "1992-ci il mayın 8-də - Surxay bir əli ilə üçrəngli bayraq tutmuşdu, o biri əli ilə də Əbülfəti sinasına sixmişdi və həmin vaxt cənub Şuşa qalasının divarlarına baxanda, bütün bu qacaqəc dəhşəti içində, elə bil, göydən birləşdirən Bayraqdara bir vəyə gəldi və o dedi: - Bu bayraq ki, Şuşada elə... elə dəgalanı yəni qayidacaq Şuşaya!"

M.Ə.Rəsulzadənin "Bir kərə yüksəlen bayraq bir daha emzər" sözlerini xatırlatdırıyan yaziçi "o dem özü də gözləməndən" dediyi və sözlərin Bayraqdara ılahidən sözər kimi təsir etdiyi və Bayraqdarnın "bir əli ilə üçrəngli bayraqın dəstəyini" dəha də bərkən səxididən, o biri əliyə də qucağındakı Əbülfəti sidq-ürəkdən bağrına baslığı, "addimları gözgöreTİ sağlamlığını", enerjisini çoxaltdığını və elə bil, onun o sağlam addimlarının "Bayraqdari Şuşadan uzaqlaşdırma"dığını, elə inidən onu Şuşaya qaytarmağa başlamış olduğunu yazanda nəkbin, sabah inamını itirməyən həmvətənərinin fikirlerine həmrəy yaziçinin şəxsi inamını da görürük. Amma bu inam haqiqətən çevriləmək üçün gecikir. Burada yaziçi müdaxiləsi var və bu madaxile qacqın-köökün ömrü yaşayan insanlarımıza - qırur tapdan, içində sinan, bednam qacqın adını özüne siğisidirməyən, amma bu reallığları yaşayış tələyindən nərəzi, Şuşa üçün nigaran qalan ürkəklərin səsini eşidən, real yaştınlardan nərəzi qəlibin müdaxilesidir.

Elçinin yaradıcılığına hərtərəfli bələd olan her kəs görür ki, onun bıra əsərlərinin qəhrəmanları eyni insanlardır. Onların həyatındakı epizodik hadisələrin həmin hekayə və povestlərin məzmununu töşkil edir. Hadisələrin mər-kəzində duran surətlərin əksəriyyəti şəşələr, qarabağlılardır. Yaziçi onların hamisini yaxından tanır. Bu əsər-ləri bütövlükde "Qarabağname" adlandırdı. Səhər de etmərik. Burada Qarabağın bir parçası olan, düşünen beynləri, vuran üzəkləri Qarabağa bağlı olan qarabağlılar var. Onlar qacqın düşənde özərlə ilə beraber Qarabağı götürüb. O dağlar, o yerlər, o insanların, onların sənəti, peşəsi, müsiqisi, incəsənəti hər şeyi onurlarla birləşdirən qacqın düşüb. Onlar Şuşadan tezə canlarını götürüb golməyiblər, ruhu, cismi, varlığı Qarabağdan götürüb qacqıqları canlarındanadır. Qatari pozulmuş ləmərlərin kimi Bakıya, Şəkiye, Ləkiyə... hər yero sepolənmiş qarabağlıların 25 illik qacqın tələyinin Elçin bu gün artıq "Qarabağname" simi yazıb. O "Qarabağname" de erməni murdarlarının havadarı olan, bambıl qorbaçovuların, raisaların köməyi ilə öz isteklərini reallaşdırmaq üçün qurduqları məkrili planlar, o planlara qarşı çıxan Qarabağ əhalisinin apardığı mübarizə, verdikləri qurbanlar, həm cismanı, həm də mənəni cohetəndir Qarabağ uğrunda can qoyan insanlar vardır. O insanların faciəsi, XX əsrin son on illikləri, XXI əsrin ilk onillikləri - bir qərinədən baş verən tarixi, içtimai-siyasi hadisələr Elçinin bir çox əsərlərində öz əksini təpib. Onun bu mənzüdə yazdığı əsərlər-bədii düşüncə müstəvəsində olub, böyük bir tarixi həqiqətləri özündə ehtiva edir. Bu, bir çox məsələlərə aydınlıq getirmək üçün real faktlardır. Elçinin bir yaziçi kimi yaşadığımız real qərəklilikləri - Azərbaycan xalqının başı çökən müsibətləri, onun müstəqillik uğrunda mübarizəsi, bu yolda şəhid olan voten əgullarının şorfları özü yolu, qan çanağına döndürilmiş torpaqlarımızın, yurdularımızın üstündə ulasan azığın erməni yalquzaqlarının yırtıcı ehtiraslarını boğmaq ezmimiz, işğal olunan torpaqlarımızıza

qayıdağımız günə inam, bu inamın tezliklə gerçəkləşməsi üçün mübarizəyə çağrış, ədalətin bərqrər ola-cağına inam, Azərbaycan dövlətinin bu yolda atdığı düzgün siyasi addımlar - bütün bunlar Elçinin əsərlərinin ideya-məzmununu töşkil edir.

Elçin bu əsərlərdə canlı bir tarixcidir. Bizi bir sıra məqəmlərdə onun vəsítəsilə Şuşanı məhəllə-məhəllə tanıdırıq: "Şuşanın yuxarı hissosundə - Ağadədəli məhəlləsindən üzüyoxusa qalxırı - Azərbaycan yazılıclarının dördmərtəbəli gözəl bir Yaradıcılıq Evi vardi (şuşələr ora "Yazıcılar evi" deyirdilər)." - deyəndə heç də yazılıcların Bakıdan ailələri ilə ora gəlib dincəldiyini, yaradıcılıqla möşəqlərə adlarını deyil, tanıdıği o məhəllə adlarını yaşatmış olur. İşğal olunmuş torpaqlarımızdakı dədə-baba yer adlarının dəyişdirilməsi, erməni adları qoyulması, bu şəkilde yaradılan xəritələr erməni siyasetinə qarşı yönəlmış ən yaxşı silahdır. Xalqın qan yaddaşı qoyması ki, erməni istədiyinə nail olsun. Bu gün biz varıq, sabah olmasaq, előcincin əsərlərindən hər kəsə molum olacaq ki, Şuşa kimi Qarabağın hər yerində hər məhəllənin öz bəyinə, qorquduna, sənetkarına məxsus adı olub və erməni bunu erməniləşdirən kimi derisini boğazından çıxaraçaqlar.

Yaziçi Elçin bizi bu müharibəyə sürükleyən qüvvələrə qarşı amansızdır. O, illərlə bir yerde Şuşada, eləcə də, Qarabağda yaşıyan - bəzi ölkələrdən köçürüllər gətirilən, uzun müddət azərbaycanlılarla bir yerde yaşamalı olan, artıq alarlarında isti münasibətlər olan ermənilərin doqquzdağılıqlarıdır. Böyük erməni siyasetçilərinin yeritdiyi çirkin oyuların qurbanı olan Qarabağda ermənilər də böyük faciələrə məruz qaldılar. Kiçik bir epizod. Şuşa işğal olandan sonra xarabaza qəvrilir. Ordan burdan köçürüllər gətirilən ermənilər addabudda olsa da, yerli ermənilər ordan köcüb Avropaya, Rusiyaya, Amerikaya - bir sözə dünənən başqa yerlərinə gediblər, onlar da gedikləri ölkələrdə qacqın, köökün ömrü yaşayırlar. Ermənistən ərazisindən gəlib Şuşanın evlərini, səkişinən daşlarını, elektrik direkələrini, mofitləri, boruları - nə varda apanıb İranda satanlar da ermənilərdir, bir zaman yazılıcların istirahət evinin gözətcisi olmuş Arsen bütün bunların canlı şahidi dir, Ermənistən ermənilərinin Qarabağdan daşıqlarını, taladılardan öz gözələr ilə görüb. O, bu gün imkansızlığını daşılmış Şuşada yaşamaga möhkəmərdür. Amma onun qəlbində evvelki - işğaldan evvelki gözəl günlərin həsəri var, o həsrətdin onu bir zamanlar hər gün qəzet-jurnal almaq üçün goldiyi xos xatirələrə dolu, amma bu gün indi ancaq skeleti qalmış Bayraqdər Surxayın köşküն qarşısında dayandırıban: "Arsen nə üçün paslı dəmir skeleti qalmış o köşkün qabağında dayandı, niyə bərdən-bira Surxayı xatırladı (xatırlamaq, yada salmaq) o qədər adam vardi ki...)" - bunu heç özü də bilmədi və qaranlıq içində köşkündə dəmir skeletini baxa-baxa öz-özüne azərbaycanca soruşdu: - Ara, Surxay, xardasanındı, ara? Ara, sağsan xəç olmasa!"

Elə bu kəlmələrdə baş verən hadisələrin acısını yaşayan, o qəzel, sakit günlər, tanışlar üçün döyünen bir sədo erməni qəlibin isteklərini de görür.

Yaradıcılıq evinin gözətcisi olmuş Şuşa sakini Arsenin bu düşüncələrində, əslində, bu gün ona yad olanlara, azərbaycanlıların evlərindən yerləşdirilən ermənilərə deyil, surxaylara somimiyət, ülfət görüür. Surxay üçün nərahət bir qələbi görür və iki xalq arasına düşmənçilik toxumox sepiş imperiya lənət oxuyur, zori balaynlara nifre-timiz artır. Öz şəxsi məqsədlərinə xalqından üstün tutanlara erməni xalqı da nifret edir, Sumqayıtda töredilən milli qırğın hadisələrinin istirakçılarına - qırqoryanlara, bəzi kilsə nümayəndələrinə nifret iki səda xalq külələrinə qəlibində obedidir. Bütün Qarabağ azərbaycanlıları və erməniləri bu müharibədə ududuz. Bu iki xalqın burdakı sahinkərli möhəz erməni daşnaklarının çirkin

(Monografiyadan)

mışdı". Arsenlərin faciəsi bu idi ki, onlar bəle bicbalaların fitnə-fəsədlərinə uyduqları.

"Vova Şuşada deyildi. Yerəvanda yaşıyordı və böyük adam olmuşdu. Ermənistən Daxili İşlər Nazirinin birinci müəvini idi. Vova Qarabağı Ermənistənə birləşdirmək tələbi ilə odlu-alovlu nitq söyləyində, onun qabağında durmaq mümkün deyildi".

Arsenlər özərlə özəllər ilə həm burada əzəldən yaşayış azerbaiyancılarının, hem də yuvalarında yer verdikləri ermənilərin həyatlarına balta çaldılar. Yurdundan didorgın şüsalıların yataqxana künclərində ağır sosial şəraitləri, bər yandan həsər, qayıq, bir yandan iqlim fərgi Buzovna Fehlə Yataqxanasında məskunlaşan şüsalıların həyat esqini öldürür. Yataqxanada vəfat edən Gözəl Gəlirəm Məmməd onaltıncı şüsalı idi. Ve onun yasında kor Solmazın dediyi sözler, belkə de, yazının özünün etiraz səsdir: - "Ay Allah!.. Bizim camaat burda尼ya milçək kim qırılıq gedir?"

Bu cür yaşamaqdən bezar insanlardan olan Cümü onun qışqırğıını, ağladığını gördür və onu indi bu yasın içinde Allah dərgahına gedəcək 17-ci şüsalının kim olacağında maraqlı idi və "Və elə o demədə Cümüün ürəyindən keçdi ki, Allah eliyyədi, o 17-ci şüsalı elə o olaydı". Həyat eşi olan, qəribi ellərdə ölüsü ilə dirisi arasında forq görməyən, ruhu, qəlbini sinix cümlərin sar-sidiciliyinə yaxınlaşdırıb. Mələmələndi, bunlar bir zaman bər kənddən yaşayıblar. Əslən ermənidirlər. 88-ci il hadisələri baş verəndə köcüb Rostova gediblər. Həc kimi onların səhədi necə keçdiyini, burada necə göldiyi ilə maraqlanırdı. O burada keçirdiyi əsərlər ilə maraqlı illərindən Azərbaycan dilində danışır. Babası Aşot, nənəsi Katanyi tanınanlar da oldu. Qəribə bər monzərə idi. Onlar danışdıqca ağlayırdılar, bizimkilər də qoşulmuşdu onlara. Onlar ata-baba qəbirlerini ziyrət edib sonra indi azərbaycanlıların yaşadıqları həyətə baxırdılar. Darvazalar taybatay açıq olsa da, onlar elə bil həyətə girməyə ürok eləmdirdilər. Mon bundan müteəssir olsam da, ilərlə ata-baba yurduna, doğmalarının mezarına həsrət qalan həyat yoldaşımı, eziyələrinə başınladı, dözmədim.

- Siz Azərbaycana necə gəlmisiniz? - deyə sorusunda onlardan biri tutuldu. O bininən gözlorundan qorxun duyudur. Ora yiğən camaat da elə bəl mənim səualımdan sonra ayıldır. Təəccübə onlara baxırdılar. Rafig adlanan erməni başa düşdü ki, mon səualıma cavab gözləyirəm: - Gürçüstəndən gəldim. Dostumla, bir azərbaycanlı dostumla.

- Nə cür? - səsimdən sərtliliyi gördü.

Yanındakı azərbaycanlı mənənə tərəfə gəldi: - Mənimlə qəlib.

Monim qıraq dolu baxışlarımı üzündə hiss edən azərbaycanlı qorxun duyudur. Ora yiğən camaat da elə bəl mənim səualımdan sonra ayıldır. Təəccübə onlara baxırdılar. Rafig adlanan erməni başa düşdü ki, mon səualıma cavab gözləyirəm: - Gürçüstəndən gəldim. Dostumla, bir azərbaycanlı dostumla.

Mon onun sözünü ağızında qoyub geri döndür, həyətə girdim. Moni bir ziyali kimi ham həyəti və mənənə tərəfə gələnən dənəmələrinə də qüvvət verəcəyinə inam üstündə köklənilər. Bu bayraqlar başlarının üstündə dalğalanan şüsalılar sovet hökuməti kimi nəhəng bir dövlətin bünövrəsini çöküdürlər, elindən alınmış azadlığı, müstəqilliyini bərpə etdi və o bayraq 70 iləndən sonra yenidən Azərbaycanın her güşəsinin deñiz kimi dalğalana bsa, mütləq Şuşadan Surxayın öz ilə gələndən gotirdiyi o bayraq yenə Şuşada dalğalanacaq, mütləq o da, onun bayraqı da yurduna döñəcək. Şuşanın en hündür zirvəsində o bayraq yenə də dalğalanaçaq, yolunda şəhid olan oğulların arzusu gerçəkləşəcək.

Bayraqdər Surxayın futbolçu oğlu

Əbülfət qazanxananın damına düşən topu

götürürən ayagının altındadır, daş qopur

va o daşla birləşdik qazanxananın damına

yixıl üzüqyolu o bayraqın üstüne

düşür və "bayraqın dəstəyinin ucundakı

zubul Əbülfətin sinəsini deşib ürəyinə

girir".

(Davamı var)

Gülxani PONAH

- Köpəy oğlu, Vova!... - dedi".
Vova Arsenin böyük oğlu - Yevannı hansısa bir rusdan olan bic oğlu idi. Arsen Yeva ilə ailə quranda ya-nında götür